

**MAGISTER EJLER CHRISTIAN DYSSSEL,
PRÆST I VRENSTED-TISE 1708—29, OG NOGLE SUPPLERENDE
OPLYSNINGER OM SLÆGTEN DYSSSEL.**

Af
C. KLITGAARD.

[*Carlsbergfondet* har velvilligst understøttet mine Studier vedrørende
Vendsyssels indre Historie.]

I »Personalhistorisk Tidsskrift« 5, VI, 266—72 meddelte jeg i sin Tid nogle Oplysninger om Amtmand Arnold Christian Dyssels Søn, *Frederik Christian Dyssels* uheldige Ægteskabssag med Jomfru *Charlotte Amalie Søbøtke*, og i samme Tidsskrift 6, II. 67—76 har Professor H. Weitemeyer offentliggjort en Indberetning af 1. Jan. 1766, som Pastor *Arnold Christian Dyssel* i Hygum sendte Biskop Tønne Bloch i Ribe, og i hvilken han gav en Række Oplysninger om Slægten, til hvilke Weitemeyer har knyttet en lang Række Kommentarer i Fodnoter. Endvidere har jeg i samme Tidsskrift 7. III. 116—119 fremdraget en Smædevisse fra ca. 1710 om Amtmand *Arnold Chr. Dyssel*.

Nærværende Arbejde tager Sigte paa at give Oplysninger om Amtmandens Søn *Ejler Christian Dyssel*, Sognepræst i Vrensted-Tise, men til Indledning skal gives nogle supplerende Oplysninger om Slægten.

En Søster til Amtmand Dyssel var *Katrine Dyssel*, død 1686—95, gift med Raadmand *Thomas Johnsen Sommer* i Skien, død 17. Maj 1697, med hvem hun havde 1 Søn og 5 Døtre.¹

Det er utvivlsomt den senere Amtmand, men daværende Forpagter *Arnoldus Dyssel*, som 17. Sept. 1678 fik kgl. Bevilling til Ægteskab u. Tr. og L. med *Dorthe Torbensdatter*, der antagelig var Datter af Dyssels Formand som Forvalter og Forpagter paa Sdr. Elkær *Torben Nielsen*, død o. 1685, og Hustru *Mette Laursdatter*. *Torben Nielsen* købte 1678 *Hjermeslevgaard*, som han 1679 bortmageskiftede med ½ *Hammelse*, og hans Datter *Dorthe* var født paa Sdr. Elkær 1661, men sandsynligvis er hun død,

¹ Norsk Tidsskr. for Genealogi, Personalhist. o. s. v. II. 387.

før Ægteskabet med Dyssel kom i Stand;² hun døde i hvert Fald før Forældrene.

15. Jan. 1681 fik Dyssel kgl. Bevilling til Ægteskab u. Tr. og L. med *Christiana Sophie Hannibaline Spormand*, Datter af Borgmester paa Christianshavn *Christian Spormand* og *Kirsten Mortensdatter Leiel*.³

Dyssel blev, medens han var Forpagter paa Sdr. Elkær, ansat som Kommissarius ved Landmaalingen 1683—87 og fik Titel som Assessor i Kommercekollegiet samt efterhaanden som Kancelliraad, Justitsraad og Etatsraad. Det er maaske en af disse Udnævnelser, han sigter til, da han ved Gavebrev af 19. Aug. 1687 »efter et helligt Løfte for Guds naadige Bistand og rige Velsignelse« skænkede 100 Slettedaler til de Fattige og Nødlidende i Aalborg.⁴ 1689 købt han Sejlstrupgaard med Sejlstrup Kirke af Admiral Jens Rodsteen, og det følgende Aar flyttede han vist fra Sdr. Elkær til Sejlstrup efter 1689 at have forpagtet Børglum Kloster af Dronning Charlotte Amalie.

Efterhaanden købte han en stor Del spredt Bøndergods i Vendsyssel samt 1704 Hovedgaarden Lundergaard i Jetsmark Sogn og 1711 Hovedgaarden Kærsgaard i Tornby Sogn, 1692 Vrensted Kirke og Tise Kirke, og til førstnævnte gav han og Hustru Kalk og Disk samt en Oblatæske, alt af Sølv. Paa Disken er graveret hans og Hustrus Vaabener. 1703 blev Dyssel Amtmand over Aastrup-Børglum og Sejlstrup Amter, hvilken Stilling han beklædte til sin Død 18. Aug. 1714, og endelig kan nævnes, at han i nogle Aar var Forpagter af de kongelige Forstrande i Vendsyssel.

Dyssel var Enkemand ved sin Død.

I »Personalh. Tidsskrift« 7. III. 117 har jeg fremsat Formodning om, at 4 af hans Sønner var født, før han kom til Sdr. Elkær, men da han og Hustru, født Spormand, først blev gift 1681, er dette ikke Tilfældet, derimod er 6 af hans Børn født paa Sejlstrup, og da hans efterlevende Børns Alder anføres i Skiftet efter ham,⁵ kan Rækkefølgen antagelig opstilles saaledes:

1. *Ejler Christian Dyssel*, f. S. Elkær 1682, Præst i Vrensted-Tise, se nedenfor.

² Tise Kbg. haves ikke fra hin Tid, og i Sulsted Kbg. er hun ikke indført som begravet.

³ D. af Biskop Morten Madsen i Aarhus og gift 1^o 1642 med Præst Tøger Pedersen i Randers, der døde 1651. En Slægtning (Broder?) til Dysseles Hustru var vel den Kaptajn Christian Spormand, som 13. Juni 1695 voldelig ihjelskød Forpagter Hans Pedersen paa Hæstrupgaard i hans egen Stue, og som derfor blev skudt i Fladstrand 24. Sep. s. A. (Bircherods Dagbøger).

⁴ Aalborg Bispearkiv, Capsa A, Loc. 13, Fasc. 1.

⁵ Aalborghus m. fl. A. Nr. 15.

2. *Ingeborg Dorte D.*, f. S. Elkær 1683, gift med *Morten Lælius* til Ullerupgaard.
3. *Peter Johan D.*, f. S. Elkær 1684, død i Amsterdam 1714—15, antagelig paa Rejse til Ostindien.⁶ Hans Opholdssted var ubekendt ved Faderens Død.
4. *Lisbet D.*, f. S. Elkær 1685, gift med *Hans Bugge* til Bøgsted.
5. *Arent D.*, f. S. Elkær 1686, død før 1714, skal være faldet i et Slag i Udlandet.
6. *Jacob D.*, f. S. Elkær 1687, død i Kbh. som Student 1708, begr. i Trinitatis K.⁷
7. *Kirstine Marie D.*, f. S. Elkær 1688, gift 1717 med Kaptajn *Jens Bille* i Viborg.
8. *Morten D.*, f. S. Elkær 1689, efter Faderen Medejер af Sejlstrup, Oberst, adlet Falkenskiold 1716.
9. *Frederik Christian D.*, f. S. Elkær 1690, Sekondløjtnant, udvandet til Frankrig.
10. *Tøger D.*, f. Sejlstrup o. 1692, Sekondløjtnant, Raadmand i Fredericia.
11. *Bartholomæus D.*, f. Sejlstrup o. 1693, faldt ved Stralsund i Julen 1715, Sekondløjtnant, Ejer af Lundergaard i Jetsmark S.⁸
12. *Arnold Christian D.*, f. Sejlstrup o. 1696,⁹ d. 1763, Medejер af Sejlstrup efter Faderen, levede 1718 paa Vandsted ved Hjørring, men 1728 i Tisted, hvor han var Forpagter af Familie- og Folkeskatten i Aalborghus m. fl. A., blev 1735 Borgmester i Viborg og 1743 Landsdommer der, Ejer af Vinderslevgaard og Marsvinslund, Etatsraad.
13. *Mathias D.*, f. Sejlstrup o. 1698, levede 1716, da han var Arving efter Broderen Bartholomæus, og han kan derfor næppe være faldet i et Slag i Brabant under General Rantzau,¹⁰ da Auxiliærtropperne kom hjem 1713, men er snarere den Søn, der blev dræbt ved en Duel i Holland.
14. *Christoffer D.*, f. Sejlstrup o. 1699, d. 1770, Kaptajn, Ejer af Hald Kloster, adlet Falkenskiold 1716.
15. *Margrethe Sofie D.*, f. Sejlstrup o. 1701, gift med Major *Heinrich Wolters* i Hals.¹¹

⁶ Børglum H. Tgb. 1728, Bl. 546.

⁷ Personalh. Tidsskr. 4. V. 157.

⁸ Skifte Aalborghus m. fl. A. Nr. 22 — 1716.

⁹ Angives i Skiftet efter Faderen 1714 at være 18 Aar og over 3 Aar yngre end Bartholomæus. Aldersangivelsen ved hans Død 71 Aar maa være urigtig.

¹⁰ Personalh. Tidsskr. 6. II. 72.

¹¹ Skifte Aalborghus m. fl. A., Protokollen Bl. 398 b, 1723.

Den i Lengnicks Stamtavle anførte Søn *Henrik Dyssel*, der siges at være adlet Falkenskiold 1716 og at være myrdet i Kbh., har næppe eksisteret; han kunde være født 1694—95, men var i hvert Fald død før Faderen 1714. Han findes ikke blandt de i 1716 nobiliterede Personer.¹² En anden Familie Dyssel omtales i Ph. Tidsskr. 5. VI. 146.

Ejler Christian Dyssel var født paa Sdr. Elkær i Sulsted Sogn 4. Febr. 1682 og blev 1697 Student fra Viborg, 1700 cand. theol. og 1708 Magister. 6. April s. A. blev han kaldet til Sognepræst i Vrensted og Tise, hvor hans Fader var Kirkeejer, og i dette Embede døde han 28. April 1729,¹³ Han blev 1710—11¹⁴ gift med *Kirsten Mejer Gerade*, f. 16 . . , d. 4. Okt. 1728, D. af Sognepræst Just Nielsen Gerade paa Jegindø og Inger Olufsdatter Julbye, og med hende havde Dyssel 8 Børn,¹⁵ af hvilke de 2 døde som smaa. De øvrige 6 var:

1. *Arnt D.*, f. o. 1711, d. 1781, 71 Aar, Raadmand i Viborg 1741—50, Herredsskriver i Lysgaard og Hids Herreder 1758. Gift med *Bolette Runchel*.¹⁶
2. *Arnold Christian D.*, f. 4. Maj 1718, d. 1777, Kapellan i Varde 1744, Præst i Hygum 1754,¹⁷ Gift 1^o 1755 med *Marie Kirstine Clausdatter Barfoed*, d. 1772, g. 2^o med *Anne Jacobine Ditlevsdatter Blangsted*, der ægtede Dyssels Eftermand L. T. Pontoppidan.
3. *Just Gerade D.*, f. o. 1720, d. . . . , var 1766 Forvalter paa Voldbjerg i Ringkøbing Amt, gift med *Karen Ølgaard*.
4. *Elieser D.*, f. o. 1721, d. Kbh. 1765, begr. i Helligaandskirken, Supercargo i Kinafarten, antagelig ugift.
5. *Margrete Sofie D.*, f. o. 1724, d. før 1766. Var ugift og opholdt sig hos sin Faster paa Bøgsted, men ses ikke begravet der og heller ikke i Vrensted eller Sejlstrup.
6. *Johan Arnt D.*, f. 26. Juni 1726, d. 1795, sidst Præst i Østofte paa Laaland, Digter og landøkonomisk Forfatter. Gift med *Andrea Katrine Frantsdatter Thestrup*, f. 1736, d. 1816.

Forinden Hr. Ejler Chr. Dyssel naaede i Ægteskabets Havn med *Kirsten Gerade*, havde han imidlertid haft en uheldig, men ret ejendommelig »Ægteskabshandel« med en anden Kvinde.

¹² Jfr. H. Weitemeyer i »Personalh. Tidsskr.« 6. II. 69.

¹³ Biskoppens Kopibog 2. Maj 1729. Skifte efter Dyssel holdtes 30. Juli 1729 og 26. April 1730, Skifteakter mangler. Skiftebrev efter hans Hustru 9. Nov. 1728.

¹⁴ Ikke viet paa Jegindø.

¹⁵ Wibergs Præstehistorie, Kbg. for Vrensted haves først fra 1730. Hun døde i Barselseng.

¹⁶ Lengnick.

¹⁷ Selvbibliografi i »Personalh. Tidsskr.« 6. II. 74 ff.

I sidste Halvdel af det 17. Aarh., da de økonomiske Forhold blev daarligere for de adelige Godsejere, slog mange Præster sig paa Spekulation med Jordegods og købte Fæstegods af betrængte Herremænd. Dette var saaledes for Vendsyssels Vedkommende Tilfældet med Brødrene Laurids Jensen Bjørn i Jerslev, død 1684, og Aksel Jensen Bjørn i Børglum, død 1691, Henrik Pedersen Klein i Jerslev, død 1734, og *Peder Pedersen Holst* i Vraa, død 1714. Holst var Søn af Sognepræst Peder Justsen Ferslev i Ljørslev paa Mors og Else Pedersdatter Holst og var 1694 blevet Præst i Vraa-Em-Serreslev.¹⁸ 1687 ægtede han *Susanne Lukasdatter*, f. 1656, d. 1723, Datter af Tolder i Aalborg Lukas Hansen og Maren Jørgensdatter, og med hende havde Peder Holst foruden en Søn *Lukas Pedersen Holst*, som 1712 var Forvalter paa Sdr. Elkær, kun Datteren *Maren Holst*, f. 1691. Til denne unge Pige, der havde Udsigt til en god Arv efter Forældrene, bejlede Magister Ejler Chr. Dyssel ved sin Fader Amtmanden, og 7. Marts 1709 blev de trolovet, hvorefter de begyndte at indrette Hjemmet i Vrensted Præstegaard med det forestaaende Ægteskab for Øje, og Hr. Peder Holst gav sin tilkommende Svigersøn en med sit Navn forsynet, sølvbeslaget Stok af Muskatræ og til en Værdi af 20 Slettedaler eller samme Værdi som 2 Køer. Endvidere forsynede han i Marts Maaned Vrensted Præstegaard med 8 Par Økne à 20 Rdl. Parret, 14 Tdr. Sæderug à 4 Sldr., 1 ny Bagplov af Egetræ med Jern og Langjern m. v., 6 Køer med Kalv à 9 Sldr., 7 Par nye Arbejdshjul, 1 Par Plovhjul m. v., ialt en Værdi af 376 Sldr.,¹⁹ men Vrensted Præstegaard var ogsaa en stor Bedrift med 12 Tdr. Hk. I Juni Maaned blev der i Vraa Kirke lyst 1. og 2. Gang for Hr. Ejler og Maren Holst, og nogle Dage før Sct. Hansdag (24. Juni) var de unge til Selskab hos Amtmand Dyssel paa Sejlstrup, hvor ogsaa Præsten Hans Faber fra Harreslev med flere »fornemme Venner« var, og alt syntes saare godt; men saa Sct. Hansdag, da Hr. Ejler kom hjem til Vrensted fra Gudstjenesten i Tise, var hans Trolovede og hendes Moder der, og det kom nu til et Sammenstød, under hvilket Kvinderne tilføjede Hr. Ejler saa »stor Spot og Haanhed«, at han ikke kunde finde sig i det, endda han »haver haft saadan kristelig Kærlighed til Maren Pedersdtr. Holst, som en Fæstemand bør have til sin Trolovede Fæstemø og en Præst anstaar, baade ved Sammenværelse i hendes Forældres Hus, ja, hun hos mig udi mit Hus baade før og efter Trolovelsen« og ligeledes ved Selska-

¹⁸ Hans Søskende var Kaptajn *Just Pedersen Holst*, død 1707 i Aalborg (1 S. 1 D.) og *Jens Pedersen Holst*, Foged paa Romerike, gift med *Synne Clausdatter Brandt*. Skifte i Fet 20. Juli og 20. Sept. 1718, ingen Born.

¹⁹ Børglum-Jerslev H. Tgb. 11. Juli 1709.

bet paa Sejlstrup.²⁰ Kvinderne tog saa hjem til Vraa, den 3. Ægteskabslysning blev ikke foretaget, og Maren Holst rejste straks efter med Skib fra Sæby og var borte i 7 Uger, hvorover Hr. Ejler »gjorde sig sine Tanker«. ²¹ Det gjaldt nu om at faa Trolovelsen ophævet ved Tamperrettsdom, og Hr. Ejler bifaldt, at Adskillelsesdommen blev anlagt mod ham af Pigens Fader, Peder Holst i Vraa; men han krævede Erstatning og Bøde for den »Spot og Haanhed«, der var tilføjet ham, og han vilde beholde de Varer, Hr. Peder havde leveret ham, ligesom han vilde have Ret til at gifte sig, naar og hvor han vilde, hvorimod Maren Holst ikke skulde have saadan Ret, »andre til Afsky og Eksempel«. Medens Tamperrettsagen forberedtes, søgte Hr. Peder Holst gennem Proces at faa de Ting igen, som var kommet til Vrensted Præstegaard, da Dyssel ikke vilde samtykke heri, men sidstnævnte hævdede iøvrigt, at Priserne paa dem var ansat alt for højt,²² og 1. Aug. 1709 tog han Tingsvidne om, at de 6 Køer, som kom fra Vraa til Vrensted, var saa forsultet, at de den første Dag ikke kunde gaa længere end fra Vraa til Hjortnæs i Børglum Sogn (ca. 4 km fra Vrensted), hvor de blev om Natten, og næste Dag maatte der hentes Foder til dem i Vrensted Præstegaard; men Køerne kunde dog ikke gaa dertil, og en af dem blev saa læsset paa en Slæde og kørt til Toft i Vrensted, hvor den blev Natten over. Køerne var saa magre, at de kun kunde takseres til 3 Sldr. Stykket i Stedet for 9 Sldr., som Peder Holst satte dem til, og Studene var kun 16 Sldr. værd Parret og ikke 20 Rdlr. (= 30 Sldr.).

8. Juli 1709 lod Hr. Peder Holst indstævne Hr. Ejler for Provsteretten, der holdtes 6. Aug. i Hørby Kirke, hvor Sagen henvistes til Tamperretten; men da den gejstlige Justitsprotokol for Børglum Herred ikke findes, kan de nærmere Omstændigheder ikke oplyses. 18. Sept. kom Sagen for Tamperretten i Aalborg, der beklædtes af Stiftsbefalingsmand *Peder Rodsteen*, Biskop *Frants Thestrup*, Kapellan ved Budolfi Kirke *Mogens Dyré* samt Præsten *Frants Arctander* ved Aalborg Hospitalskirke og med Sognepræst ved Budolfi Kirke *Claus Christian Reenberg* som Notarius.²³

For Tamperretten mødte Hr. Peder Holst paa sin Datters Vegne og begærede Dom til Trolovelsens Ophævelse samt fremlagde en Skrivelse af 18. Sept. fra Datteren. Paa Magister Dyssels Vegne mødte hans Faders Fuldmægtig *Mathias Nielsen Møller*, der fremlagde Hr. Ejlers Indlæg, dateret 17. Sept., og endvidere oplæstes Provsterettens Henvisningsdom af 6. Aug. Da heller ikke Aktstykkerne til Tamperretsprotokollen synes at være i Behold, kan

²⁰ a. St. 10. Okt. 1710.

²¹ a. St.

²² a. St. 11. Juli 1709.

²³ Aalborg Stifts Tamperretsprotokol 1688—1715, Bl. 157—157 b.

der ikke gives Oplysninger om de fremlagte Indlægs Indhold, men Dommen kom til at lyde saaledes:²⁴

»Saasom der er holdt kristelig Trolovelse imellem Magister Ejler Christian Dyssel og Maren Pedersdr. Holst og derefter tvende Gange sket Lysning af Prædikestolen, og her for Retten intet er fremført til Bevisning, at Maren Holst til samme Ægteskabsløfte og Trolovelse er nødt, men hun selv i hendes Indlæg bekender, at hendes kære Forældre ej med nogen sær Haardhed har tvungen hende til at samtykke Amtmand Dyssels Begæring paa hans Søns Vegne, saa endog begge Parter giver deres Attraa tilkende i deres Indlæg at ville skilles ad, finder Retten dog ikke at kunne efter Loven føje deres Begæring i at løse det hellige Trolovelses-Baad, som er sket imellem dem. Men som man kan tænke, at de hæderlige Folk ej har begyndt saadant helligt Værk uden Guds Raad, saa maa saadanne selvgjorte Tanker, som siden efter Trolovelsen kan være indkommen, ej hindre saa vigtigt og helligt et Baand, som andre, om dermed saa løseligt og ubetænkelig skulde omgaas, maatte forarges over. Hvorfor vi ser ej at kunne kende anderledes, end det Ægteskabsløfte, som ved den hellige Trolovelse er stadfæstet, bør ved Magt at stande.«

Tamperrettsdommen blev indanket for Højesteret, og ved Dom her af 28. Maj 1710 ophævedes Trolovelsen, og Hr. Peder Holst og hans Datter fik en Bøde paa 50 Rdlr.²⁵ Da kun Rettens Voteringsprotokoller for hin Tid er opbevaret, kan Sagens Detailler heller ikke herfra oplyses nærmere.

Til Sagens Behandling ved Højesteret var saavel Stiftamtmand Peder Rodsteen som Biskop Frants Thestrup indstævnet ved kgl. Stævning af 11. Januar 1710 for at forsvare Tamperrettsdommen, men da de begge var forhindret i at møde, sendte de 13. Maj en skriftlig Udtalelse stilet til Kongen og udtalte deri, at Tamperretten ikke havde kunnet ophæve Trolovelsen, der var indgaaet af de Trolovede med begge deres Forældres Samtykke, og Maren Holst havde erklæret, at hun ikke med »nogen sær Haardhed« fra hendes Forældres Side var tvunget til at samtykke i Amtmand Dyssels Begæring paa hans Søns Vegne, men hun vilde fortolke sit Samtykke at være sket »af en datterlig Frygt til at føje sine Forældre imod sin egen Prestination til hans Person«, og Mag. Dyssel havde erklæret, at han har haft saadan kristelig Kærlighed til Maren Holst, som en Fæstemand bør have til sin Fæstemø.

Trolovelsen var foretaget i Maren Holsts Hjem i Overværrelse af samtlige Venner,²⁶ og der var lyst 2 Gange i Vraa Kirke.

For Tamperretten var ikke oplyst noget, der kunde begrunde en Skilsmisdom, men Stiftsøvrigheden kunde ikke nægte, at der vilde følge adskillig Fortræd med Ægteskabets Fuldbyrdelse, da det erfares, at det var Fæstemøens Forældre, som havde foranlediget Trolovelsen, da hun aldrig havde haft Hjærte til Dyssel, der

²⁴ a. St. Retskrivningen moderniseret.

²⁵ Børglum-Jerslev H. Tgb. 10. Okt. 1710.

²⁶ Den blev foretaget af Provst Christen Spliid fra Vrejlev (Vraa Kbg.).

havde udtalt, at den Spot, hun havde tilføjet ham, og de Præsumptioner over hendes Bortrejse til København »vilde altid quæle ham«. ²⁷

Peder Holst genoptog nu Forsøgene paa at faa sine til Mag. Dyssel leverede Effekter igen; men ved Dom af Børglum-Jerslev Herreders Ting 6. Nov. 1710 frifandtes Dyssel for dette Krav, og imidlertid var Dyssel gennem sin Fader Amtmanden begyndt at gaa angrebsvis frem mod Hr. Peder Holst, idet Amtmanden 7. Aug. 1710 lod tage Tingsvidne om Præstens Lovovertrædelser paa følgende Omraader

1. Hr. Peder lader sine Folk arbejde paa Helligdage,
2. kræver bedre Tiendekorn, end Yderne avler, nemlig Vinterrug, som de maatte købe, i Stedet for Vaarrug, som de avlede.
3. Han vil ikke høste sit Korn samtidigt med Beboerne, men tager deres Kvæg i Hus, naar det kommer i Kornet, og Beboerne maatte derfor hjælpe ham med Høstning, Rivning og Kornagning baade om Søndagen og andre Dage.
4. Han kræver, at de skal køre hans Korn til Sæby og gøre Skovrejser for ham.
5. Han vilde ofte ikke holde Tale over deres Døde, fordi de ikke vilde betale nok derfor.
6. Han viste de Folk fra Skriftestolen, som ikke havde betalt Offer eller som skyldte ham noget.
7. Han krævede, at alle Sognets Barselkvinder skulde møde paa samme Søndag for at blive indledet af ham.
8. Han holdt ikke Tjeneste i Em Kirke 2. Paaskedag 1709.
9. Han var streng med at forhøje Tienden.
10. Han havde forpagtet Folkeskatten og krævede den ogsaa af Fattige og Betlere.

Amtmand Dyssels Besværinger er vel kommet for den gejstlige Domstol, men dennes Justitsprotokoller for Børglum Herred er som foran nævnt ikke bevaret.

Hvad *Maren Pedersdtr. Holst* angaar, skal tilføjes, at hun efter kgl. Bevill. 10. Dec. 1710 blev gift med *Rasmus Christensen Mule*, Ejer af Attrup i Hammer Sogn, hvis 3. Hustru hun blev. Mule solgte 1713 Attrup (16½ Td. Hk.) til sin Svigerfader Peder Holst, og var derefter Forpagter af Gaarden, men døde 1714, hvorefter Maren Holst 1715 ægtede Ridefogeden paa Knivholt *Engelbret Jensen fra Klitgaard* i Ulsted, der med hende fik Attrup, som han solgte 1726 Hk 18 Tdr, Fæstegods 15 Tdr) for derefter at købe Lindholmgaard ved Nørresundby, hvor han drev Prokuratorvirksomhed, men gik i Armod, og her døde Maren Holst 1748. ²⁸ I Ægteskab med Engelbret Jensen havde hun 8 Børn.

²⁷ Biskop Fr. Thestrups Kopibog, Bl. 7 b (Landsarkivet). Jeg skylder Dr. theol. *Bjørn Kornerup* Tak for Henviisning til denne Kilde til Mag. Dyssels Historie.

²⁸ Begr. Sundby 12. Maj 1748, 57 Aar 1 M. 1 D.; se iøvrigt Chr. Petresch-Christensen: Nørresundby II. 91 f.

Magister Dyssel var ligesom flere af sine Samtidige en stor Spekulant i Jordegods, og han erhvervede sig i Aarenes Løb en Mængde Bøndergods i Tise, Vrensted, Hellevad, Fureby og flere Sogne, saaledes havde han 1717 ca. 65 Tdr. Hk. Bøndergods i Tise Sogn og 60 Tdr. i Vrensted Sogn og ca. 170 Tdr. Hk. i Hvetbo Herred, af hvilket ca. 134 Tdr. indtil 1716 var Ryttergods. Da han tilmed synes at have været en stridbar Mand, der idelig laa i Proces snart med en, snart med en anden og om vidt forskellige Emner, holdt han Forvalter eller Ridefoged til at varetage de verdslige Anliggender; 1711 boede Studiosus *Chr. Pedersen Nørholm* i Præstegaarden, og 1717—18 fungerede *S^r Thomas Andersen Nørholm* som Forvalter i Vrensted Præstegaard.

1712 købte Dyssel Halvdelen af den ret store Sundstedgaard i Vrensted Sogn af Præstesønnen fra Jerslev *Laurids Lauridsen Ursin* (Björn), der var Købmand i Fladstrand (Frederikshavn), og ved samme Tid købte han den anden Halvdel. Denne Gaards Mark lod han indhegne med Diger, men betegnende nok for hans økonomiske Sans satte han ikke Digerne paa sin egen Jord, men paa Vrensted Bys tilstødende Ejendom og Fællede, ligesom han lod grave Digetørvene paa Vrensted Hede og Fællede. De andre Lodsejeres Herskaber lod derfor 1715 rejse Tiltale mod ham, og han blev dømt til at nedrive Digerne. Han havde som da Ejer af 22 Tdr. Hk. Ret til at græsse 66 Høveder i Fælleden, men han havde holdt 160 Høveder der foruden Heste og Faar, og ogsaa for dette Forhold blev han tiltalt og dømt.²⁹ 1717 købte Dyssel af den forhenværende Rytter og Blystøber³⁰ i Vrensted *Hans Peiter Klytz*, den Ryttergaard i Vrensted, som Klytz 1715 havde købt af Kronen, og 1718 solgte Dyssel til Klytz en »Sandbakke« i Løkken, hvor han vilde bygge et Hus.³¹ Dyssel stod da som Ejer af hele Fureby Sogn, der havde været udlagt som Ryttergods, men som 1715 solgtes til Generalmajor *Chr. Georg Møsting* til *Rønnovsholm*, der atter overdrog det til E. C. Dyssel, men maatte tage det igen, da Dyssel kom i Pengevanskeligheder 1718. Nævnte Aar faldt nemlig en Del store Kreditorer over ham, saaledes Borgmester i Tisted *Enevold Berregaard* til Kølbygaard, hvem han skyldte 1300 Ddlr., Stiftamtmand *Rudolf Gersdorff* paa Sæby Kirkes og Skoles Vegne 1850 Ddlr.,³² *Den gejstlige Enkekasse* i Aal-

²⁹ Børglum-Jerslev H. Tgb. 18. Juli og 8. Aug. 1715.

³⁰ I Vrensted var gennem det 17. Aarhundrede nogle Blystøbere, som arbejdede ved Kirkerne overalt i Vendsyssel.

³¹ Tgb. 17. Marts og 19. Maj 1718.

³² 13. Dec. 1717 skrev Biskoppen til Mag. Dyssel, at Stiftamtmanden havde paalagt ham at meddele Dyssel, at han ikke uden nøjagtig Sikkerhedsstillelse kunde beholde de Penge, han havde laant af Sæby, og han skulde derfor forhandle med Præsten og Byfogeden i Sæby derom (Biskoppens Kopibog).

borg 500 Sldr., Præsten *Sixtus Aspach* i Aalborg 1400 Rdlr., Købmand *Jakob Hybertsen* i Aalborg 800 Rdlr., Præsten *Kjeld Nielsen* i Nørresundby 700 Rdlr. og flere.³³

Dyssel klarede vel Skærene saa nogenlunde ved at sælge en Del Bøndergods samt Vrensted og Tise Kirker til *Frederik Kjær* til Børglum Kloster, men at han var nær taget ses af, at han maatte give Stiftamtmand Gersdorff Pant i sit Indbo og Løsøre og sin Præstegaards Besætning og endda som haandgivet Pant udlevere 3 Guldarmaand, 1 Guldkæde, 1 Guldring, 1 Diamantring og en stor Del Sølvtoj m. m. Og endvidere maatte han pantsætte sin Præstetiende for den Tid, han blev i Embede, hvis da ikke Gælden blev betalt forinden.³⁴ 1720 pantsatte han til Byfoged *Rasmus Jørgensen* i Nykøbing Mors for 710 Rdlr. næst efter Gersdorffs Prioritet sin Præstegaards Bygning i Vrensted med Besætning, Redskaber, Løsøre og Klæder, bl. a. 24 Stude, 3 Tyre og 1 Hingst samt en halv Snes Heste. Han afdrog efterhaanden 353 Rdlr. paa denne Gæld, saa der 1726 kun var 357 Rdlr. til Rest, og denne Fordring solgte Rasmus Jørgensen saa til *Frederik Kjær* til Børglum Kloster, der vist forstod at »presse Citronen«. Dyssel skyldte endvidere 299 Rdlr. til Hr. *Svend Lemvig* i Jetsmark, der døde 1727, og dette Beløb dømtes Dyssel til at betale eller lade Lemvigs Arvinger faa Indvisning i sit Bo.³⁵ Endelig skal angaaende hans økonomiske Forhold anføres, at hans Broder, Justitsraad Arnold Chr. Dyssel i Tisted 1728 anlagde Sag mod ham paa Baron Rudolf Gersdorffs Vegne, idet Mag. Dyssel ved Dom af Børglum-Jerslev Herreders Ting 14. Juli 1718 var blevet dømt til at give Transport til Gersdorff som Overformynder (Stiftamtmand) for 1480 Rdlr., der tilkom Dyssels Broder Mathias, og som nu tilkom dennes Arvinger. Gersdorff havde overdraget Transporten til Justitsraad Dyssel, og med Renter var Beløbet nu 2590 Rdlr.³⁶

Midt under disse Genvordigheder døde Mag. Dyssel 28. April 1729, og hans Broder Justitsraaden i Tisted blev Værge for hans Børn, der 30. Juli 1729 fragik Arv og Gæld efter Faderen,³⁷ hvis Skifte stod i Vrensted 26. April 1730. Skiftet, der var meget vidtløftig, er antagelig foretaget ved Kommissarier, og Boet var utvivlsomt insolvent, men der findes ikke Skiftebrev efter ham i Bispearkivet, og Jerslev Herreds gejstlige Skifteprotokol er tabt.

³³ Tgb. 19. Maj 1718.

³⁴ a. St. Kronen maatte igen overtage det til Dyssel solgte Ryttergods, som 1718 delvis blev solgt til Fred Kjær og Præsten i Ingstrup, Magister Jens Godsens, og Dyssel tabte ca. 3000 Rdl. ved »sit uforsigtige Kiøb«. (»Kronens Skøder« III. 507 ff, 795, 830).

³⁵ a. St. 12. Juni 1727.

³⁶ a. St. 1728, Bl. 541 ff.

³⁷ a. St. 1729 Bl. 336 samt Biskoppens Indberetning af 2. Maj 1729 til Oversekretæren.

Hvad Mag. Dyssels *præstelige Virksomhed* angaar, synes han at have været meget nidkær og var vel nok pietistisk indstillet. Særlig ivrede han mod Usædelighed og Fylder, men i saa Henseende var Vrensted Sogn, hvor der i hans Tid laa et Rytterkompagni, og hvor der var et Vejknudepunkt, ogsaa det mest uskikkelige i Vendsyssel, og der var en halv Snes Smugkroer foruden en privilegeret Kro.

I Aalborg Bisparkiv³⁸ findes i Biskop Frands Thestrups Kopibog en Række Breve til Dyssel omhandlende Forhold, som Dyssel har skrevet til ham om. Desværre er de indkomne Breve til Biskoppen efter Landsarkivets Udsagn i en saa opløst Stand, at Pakkerne ikke kan aabnes og Brevene benyttes, men saavel gennem Biskoppens Breve som gennem Tingbøgerne kan man dog danne sig et Billede af Dyssels Embedsforhold.

24. April 1711³⁹ skrev Biskoppen til ham, at han har erfaret, at Dyssel molesteres af de Ryttere i Sognet, som er af fremmed Religion, fordi han har berørt dem i sin Prædiken, og Biskoppen minder ham derfor om Ritualets Pag. 23 og hellere ved Katekisationen underviser sine egne ne inficiantur fermento (for at de ikke skal blive smittet i Sjælen), »som jeg dog ikke tror, nogen af dem skulle søge at forføre nogen.....«.

Hvis ellers noget utilbørligt af de Militære passerer, da kan Dyssels Fader som Amtmand bedst irettesætte dem, eller Mag. Dyssel kan sende Biskoppen sin Beskyldning, sige hvori den bestaar og hvem de skyldige er, saa skal Thestrup faa Stiftamtmandens Assistance, saa de skyldige kan blive afstraffet af deres Officerer.

Biskoppen har videre fornemmet, at da *Skolemesterens Søn* i Tise nægttes Skudsmaal, fordi han ikke ved, hvem der skal give ham Pas, saa vil Biskoppen tage sig det an, da Skolemesteren staar under gejstlig Ret, og Mag. Godsen⁴⁰ har ved Landemodet faaet Paalæg om at forsyne ham med Salighedsmiddel, hvis der intet forargeligt var udøvet. »Man maa arbejde paa, at hungrige Sjæle kan mættes, hellere end gøre dem Hinder uden Aarsag«.

Den Formaning til Sagtmodighed og Varsomhed, som Biskop Thestrup ovenfor udtaler overfor Mag. Dyssel, gaar ogsaa igen i Biskoppens øvrige Skrivelser til ham.

1713 havde Dyssel nægtet at tage Kromand i Vrensted *Niels Laursen Nørgaards Hustru* til Skriftemaal og Altergang, og Niels Nørgaard⁴¹ klagede derfor til sin Husbond Jesper Jespersen til Høgholt, som derefter anlagde Sag imod Dyssel, der 8. Juni

³⁸ Landsarkivet i Viborg.

³⁹ Kopibogen Bl. 135 b.

⁴⁰ Præst i Ingstrup-Hjermeslev-Alstrup.

⁴¹ Var ogsaa Blytækker.

1713 blev indstævnet for Børglum-Jerslev Herreders Ret. Her lod Dyssel fremlægge en Skrivelse af følgende Indhold:

»Saasom jeg til i Dag er indstævnet til Spørgsmaal at svare, hvorfor jeg har holdt Niels Laursen Nørgaards Kone, *Margrete Christensdatter* udi Vrensted, fra Alterens Sacramente, da saasom der i denne Sag skal dømmes af den gejstlige Ret efter Loven, falder herpaa mit tjenstlige Gensvar saaledes: 1. Saasom jeg tilforn har overbevist dem, at de har holdt *Kroeri* og udtappet til Overflødighed udi Paaskehelligdagene midt under Prædiken, og jeg da baade den Tid og siden mange Gange hemmelig og aabenbare har advaret og paamindet dem om, at de skulde lade deres *Kroeri* fare og ikke holde noget *Kroerhus*, saasom det er baade imod Guds og Kongens Lov, og de dog ikke desmindre bliver ved at holde *Kroeri* baade Søgne- og Helligdage, saa kan de jo anses som Guds Ords Foragtere og derfor bør at holdes fra Nadverens Sacramente efter Lovens pag. 240 og 241, Art. 25, 2.⁴² Thi at saadanne *Kroerier* er imod Guds Ord og Befaling bevises af Habacuc 3. Kap. 11 Vers,⁴³ hvor Guds Aand ved Profeten siger: »Ve Dig, Du som skænker udi for Din Næste og gør hannem drukken, at Du kan se hans Skændsel«, hvor det Ord »ve« ikke er et Medlidelses- eller et Medynksomheds-, men et Forbandelses- og Fordømmelses-Ord; naar nu Gud selv raaber Forbandelse (borte af Fugt) de ikke løser sig selv fra det syndige Levned og Væsen og (borte af Fugt) at holdes fra Alterens Sacramente efter Lovens pag. 240, Art. 25. De, som forsætlig har Lyst til det, som Gud udtrykkeligen forbyder og raaber Ve over, de er jo Guds Ords Forhaanere og synder foruden al Gudsfrygt og derfor bør at holdes fra Alterens Sacramente efter Lovens pag. 240, Art. 25. *Kroerfolkene* har jo forsætligvis for deres Profits Skyld at søge Lyst til, at deres Naboer (borte af Fugt) Kæmper til at drikke Vin og anden stærk Drik og føres dermed til at fylde sig, at de kan være aarle oppe om Morgenen at søge flittig efter stærk Drik og siden indtil Natten, at de brænder af Vin, hvilket Gud raaber Ve og Forbandelse over hos Profeten *Esaias*, Kap. 5, Vers 11 og 22, og desforuden forbydes mange andre Steder udi den hellige Skrift. Ergo er *Kroerfolkene* Guds Ords Forhaanere og derfor bør at holdes fra Alterens Sacramente, og jeg finder ikkun slet Estime at være lagt paa *Kroerkvinder* i den hellige Skrift, hvor *Kroerkvinderne* og *Skøgerne* gaar under ét Navn, 1. Reg., 22. Kap., 38. Vers,⁴⁴ som kan ses af Lutheri Forklaring in margine og desforuden bevises af det hebraiske Ord, som staar udi Hovedteksten *Zônôt*,⁴⁵ som baade 1. Reg., 3. Kap., 16. Vers og 1. Reg., 22. Kap., 38. Vers bemærker *Horer* og *Skøger* in plurali og har in singulari *Zônâh*, som efter R. *Rimchi* interpretation eller analysin bemærker baade en *Skøge* og en *Kroerkone*, kommer a *Radice*⁴⁶ *Zônâh* at bedrive *Hoer*, saa staar der i 1. Reg., 22. Kap., 38. Vers: *Kroerkvinderne* og *Skøgerne* samlede med *Hundene*, som skal udenfor, Apoc.⁴⁷ 22. Kap., 15. Vers, og hvilke *Helligdommen* skal ikke gives, Matth. 7. Kap., 6. Vers; saa finder jeg, at *Apostelen Paulus* siger, at *Drukkenskab* og uskikkeligt *Levned* følges ad, Ephes. 5. Kap., 18. Vers, og *Horeri* og *Vin* staar samlede med hverandre, Apoc. 18. Kap., 3. Vers.

Efterdi da en *Skøge* og en *Kroerkone* kaldes med det samme Navn udi Bibelen, saa ved jeg snart ikke, hvilken af disse to Dele ovenbemeldte Mar-

⁴² Danske Lov 2. B. 5. Kp. § 25.

⁴³ Det er 2. Kap. 15. Vers.

⁴⁴ Kongernes Bog.

⁴⁵ De hebraiske Ord i Brevet er skrevet med hebraisk Skrift.

⁴⁶ Rodord.

⁴⁷ Johannes Aabenbaring.

grethe Christensdatter skal være, eller maaske rettere at sige: Hun er vel begge Dele.

At saadanne Krohold ogsaa er imod Kongens Befaling bevises med den Forordning af Dato 4. Juni 1689, hvor udi i Henseende baade til Guds Fortørnelse og den gemene Mands Tids og Penges Spilde, som deraf følger, udtrykkeligen forbydes, at ingen Kroerhuse holdes paa Landsbyerne uden Kongens særdeles Bevilling og allernaadigste Tilladelse, og derfor hverken tør eller vil jeg antage saadanne Kroerfolk udi mine Sogne imod Kongens Forordning.⁴⁸

Saasom Præsterne efter Lovens 2. Bog, 7. Kap., 1. Art., pag. 246 befales at have Indseende med, at de, som er i deres Menigheder, nærer sig redeligen, saa tror jeg ikke, nogen kan retsindigvis sige, at de nærer sig redeligen, hvilke (som Kroerfolkene) søger deres Næring af deres Næstes Skade og Fortabelse, saa det kan ikke være en ærlig og redelig Næring, som bruges baade imod Guds og Kongens Lov og Befaling baade til Guds Fortørnelse og deres Næstes Forargelse.«

Dyssel anmodede derhos Øvrigheden om dens Bistand til at faa det ulovlige Krohold afskaffet i hans Sogne, og Biskop *Jens Bircherod* (død 1708) havde ogsaa ved en Visitats i Vrensted Kirke i sin Tale straffet saadant Kroervæsen og formanet til dets Afskaffelse. Den 20. Juli 1713 kom Sagen for den gejstlige Ret, der holdtes i V. Brønderslev Kirke. Her sagde Dyssel atter, at han nok vilde antage Niels Nørgaard til Skrifte og Altergang, men ikke hans Hustru, da hun var en ulovlig Kroerkone til Guds Fortørnelse og Bøndernes Skade og muligt ogsaa var en Skøge, for hun havde én Gang udstaaet Kirkens Disciplin i den Anledning, og hun huskede vel ogsaa, at hendes Fader for nogen Tid siden vilde have hende strøget til Kaget. Retten dømte dog, at Dyssel skulde efterkomme Niels Nørgaards og Hustrus Begæring om Skrifte og Altergang.

Samme Aar klagede Dyssel atter til Biskoppen over Forholdene i Vrensted, og 6. Dec. skrev Thestrup til ham i den Anledning.⁵⁰ Det smerter Biskoppen inderligt

»at saa megen Uskikkelighed skal faa Fremgang, fordi det bliver ikke straffet, men som det Krohold, han tillægger den største Skyld, kan bedst hindres af den kgl. Amtmand, som bør at holde over kgl. Forordning, maa enten Skylden være hos ham selv (J: Mag. Dyssel), at han ikke andrager det hos ham (J: Amtmand Dyssel) som brachium seculare (verdsligt Anliggende), eller han maa finde det af anden Beskaffenhed, hvorfor jeg ved ej bedre at raade ham end i den Fald bruge den skønne Lejlighed, Gud haver givet ham, at have Amtmanden til Fader, at han søger hans Assistance.«

Biskoppen tilraader ogsaa Mag. Dyssel at søge Faderens Raad, inden han henvender sig til Justitsraad Jespersen til Høgholt med

⁴⁸ Niels Laursen Nørgaard synes først at have faaet Bevilling til Krohold 1714, men benyttede vist en tidligere (1711) Kromand Laurs Pedersen Skjøts Bevilling.

⁴⁹ Jerslev H. gejstl. Justitspr.

⁵⁰ Kopibogen Bl. 281.

en Skrivelse, som han har vist Thestrup, »som nok kunde sættes i nogle høfligere Terminis«.

Angaaende at holde Folk fra Altergangen, da skal der være offentlig og lovlig Beskyldning mod de paagældende med Angivelse af, hvad det er, som de afviste volder Forargelse ved, og Biskoppen raader derfor Dyssel til at søge Raad hos sin Provst⁵¹ i slige Sager, som denne bedst kender, og at følge hans Raad og »intet gøre af sær Passioner«. Det er bedst, at Dyssel holder sine egne Folk fra Kroen, saa de kan give et godt Eksempel for andre. En Enkemands Horeri er det bedst, at Dyssel andrager for Husbonden, og vil han ikke straffe Manden, da har Amtmanden Magt til at tiltale ham til at holde sig efter Loven.

Til Slut formaner Biskoppen Mag. Dyssel til at foregaa sin Menighed med saa kristeligt Liv og Levned, at den kan opbygges derved.

1716 ses Dyssel at have klaget over en Præst, sandsynligvis *Jens Godsen* i Ingstrup, der ejede Bøndergods i Vrensted. Biskoppen skriver i den Anledning 7. Jan. 1717⁵²:

»Tilforn har jeg svaret ham, at hvis Sager, som skulle komme ind for mig, maatte tilforn komme ind for Provsten, og den Sag fordrer tvende Underdommere. I det gejstlige stævnes Præsten for Provsten, og hvad Passet angaar maa kendes paa af Herredsfogeden. Jeg undrer, at han vil begære nogen Decision af mig, som ikke haver hørt alteram partem (∴ Modparten).«

At Forholdet mellem Dyssel og Nabopræsten, Provst Jens Godsen i Ingstrup, i hvert Fald ikke var godt ses af, at sidstnævnte 1717 klagede til Biskoppen over, at Dyssel havde vægret sig ved at kaste Jord paa en Enke, der var død paa Godsens Fæstegods i Vrensted, før der blev ydet Betaling for det. Biskoppen lod i den Anledning 12. Marts Dyssel vide, at Jordpaakastelse sker uden Betaling, og for Ligprædiken maa intet kræves uden efter enhvers Tykke og Vilkaar,⁵³ ligesom Jorden (Graven) var fri for dem, der ydede Tiende. Der maatte heller ikke tages Betaling for Kirkeklokken udover den almindeligt fastsatte Takst. Dyssel skulde straks erklære sig overfor Biskoppen om denne Sag og om Grunden til, at han opholdt Ligets Begravelse, og han skulde vare sig selv, at han ikke førte sig i Fortræd og andre Præster i Mistanke.

1718 var der Strid mellem Mag. Jens Godsen og Mag. Dyssel, fordi Dyssel mod Godsens Forbud havde taget Pigen *Maren Sørensdaughter* fra Ingstrup til Alters og Troløvelse, og Sagen kom for Provsteretten, der afholdtes 1. Sept. 1718 i V. Brønderslev Kirke.⁵⁴

⁵¹ Hr. *Jens Pedersen Brøndlund* i Ø. Brønderslev.

⁵² Kopibogen Bl. 33.

⁵³ Danske Lov 2., 10., 1.

⁵⁴ Jerslev H. gejstl. Justitsprotokol.

Mag. Godsen anførte, at naar han havde nedlagt et saadant Forbud, var det ikke, fordi det var nødvendigt, da Loven forbød at tage Folk fra en fremmed Menighed til Alters og Trolovelse,⁵⁵ men — tilføjede Provst Godsen spydigt — han frygtede for, at Mag. Dyssels »Hukommelse af andre Affaires var svækket«.

Dyssel mødte i Provsteretten ved sin Fuldmægtig *Thomas Andersén Nørholm*, der tjente ham som Godsforvalter, og denne udtalte, at Godsen »næppelig havde haft sine Concepter samlede« i denne Sag, thi Pigen var rejst fra Ingstrup for 11 Aar siden, havde opholdt sig ca. 4 Aar i Norge, derefter nogle Aar i Fureby Sogn og nu i Vrensted Sogn i 4—5 Aar. Hertil replicerede Godsen, at da Pigen kom fra Norge, opholdt hun sig en Tid hos sin Moder i Skulsmark i Ingstrup Sogn og gik til Alters der, og senere havde hun ingen fast Bopæl haft, men havde rejst mellem Danmark og Norge med smaa »Negotier« og havde opholdt sig paa de Steder, hvor hun kunde faa noget at handle med, saaledes i Fureby, Løkken, Ingstrup, Vrensted m. fl. Steder. 14. Marts 1718 havde hun begæret sit Pas paategnet med Skudsmaal af Mag. Godsen, for at hun kunde faa en Præst til at trolove sig, hvad Godsen ikke vilde, da hun allerede var flyttet sammen med den Mand, hun vilde giftes med;⁵⁶ men Godsen vilde ikke give hende Skudsmaal, og hun gik saa til Mag. Dyssel, der viste sig mere imødekomende og foretog Trolovelsen.

Da Sagen ikke var tilstrækkelig oplyst for Provsteretten, blev den udsat i 3 Uger, idet det forbødes Mag. Dyssel at vie Parret i Mellemtiden; men Sagen forekommer ikke senere i Retsprotokollen, og den omhandles ikke i Biskoppens Kopibog.

Der gik nu et Par Aar, uden at vi hører mere til Dyssels præstelige Affærer, muligvis fordi han i disse var saa optaget af sine anspændte økonomiske Forhold, men 1721 skrev han atter til Biskoppen om forskellige Emner, idet han blandt andet havde faaet Kig paa, at der paa de store *Markeder i Tise*, der aarligt afholdtes i 14 Dage i Ugen før og efter Paaske, skete adskilligt usømmeligt.⁵⁷ Det var oprindeligt et »Kildemarked« holdt ved Vor Frue Kilde vest for Kirkegaarden, og det var et af de 4 store Landsbymarkeder i Vendsyssel, der fik Lov at bestaa efter Forordningen af 12. Maj 1602.

14. Juni 1721 skrev Biskoppen til Dyssel,⁵⁸ at hvad Markeds-

⁵⁵ Danske Lov 2., 5., 22. og 3., 16., 10.

⁵⁶ Dette var endnu almindeligt i Vendsyssel i 1800erne efter at den kirkelige Trolovelse var bortfaldet 1799.

⁵⁷ 1723 skrev Dyssel atter til Biskoppen om Markedsforholdene, og Biskoppen svarede 7. Maj, at Stiftamtmanden havde lovet at skrive til Herredsfogeden derom.

⁵⁸ Biskoppens Kopibog.

uordentlighederne angik, havde han skrevet til Forvalteren Peder Ifversen paa Hammelmose derom, og hvad angik de øvrige af Dyssel omtalte Forhold havde han skrevet til Præsterne om.

Men saa tilføjede Biskoppen, at *Frederik Kjær* til Børglum Kloster havde klaget til ham over, at Mag. Dyssel ikke vilde tage en Husmand fra Vrensted, der havde tjent Kjær som Røgter, til Alters. Som Følge af sin Røgterplads havde Husmanden ikke kunnet søge Vrensted Kirke, men havde søgt Børglum Kirke. Biskoppen udtaler, at det vel ikke kan nægtes Røgteren og hans Hustru at gaa til Alters i Vrensted.

Imidlertid maa Dyssel have været af en anden Mening, og Frederik Kjær lod ham derfor tiltale for en Provsteret, der holdtes i V. Brønderslev Kirke 28. Juli 1721. Klagen gik ud paa, at Dyssel nogle Gange havde holdt Kjærs tidligere Røgter *Niels Nielsen Høngaard* i Vrensted fra hemmeligt Skriftemaal og Altergang, fordi han ikke havde medbragt Bevis for, at han havde gaaet til Alters i Børglum Kirke. Sagen blev opsat til 7. Aug., og Fred. Kjær lod da fremlægge Bevis for, at Røgteren havde gaaet flittigt i Kirke i Børglum, hvilket Bevis bestod i et Tingsvidne af Børglum Birketing 5. Aug. 1721, og Provsteretten dømte derefter Dyssel til at tage den forhenværende Røgter til Alters.⁵⁹

Samtidigt havde Fred. Kjær rejst Tiltale mod Dyssel, fordi han havde nægtet at tage *Jørgen Larsen* af Sundstedgaard til Alters med den Motivering, at Jørgen var kørt til Dronninglund i sin Husbonds Ærinde 3. Pinsedag og havde ladet harve paa sin Jord⁶⁰. Jørgen Larsen forklarede, at han 12. Juli var kommet ind i Skriftestolen, og efter at Mag. Dyssel havde indledet sin Skrifтетale, sagde han: »Der er blevet noget borte for Dig, siden Du var her sidst, er det Klæder, er det Penge, er det Kvæg eller Kreaturer; det kan Du ikke finde her, men Guds Naade og Ven-skab har Du mistet; har Du ikke været ved Dronninglund 3. Pinsedag? Vil Du love Bod og Bedring, saa vil jeg tage Dig til (Alters) denne Gang.« Dertil svarede Jørgen Larsen, at saa vidt ham selv angik, vilde han gerne gøre Bod og Bedring, men kom der Bud fra Øvrigheden, saa fik han som en fattig Undersaat vel at lyde, hvorpaa Præsten sagde: »Saa har Du ingen Nytte deraf, at Du sidder (for Skriftestolen)«. Jørgen sagde saa: »Hr. Magister, I kan vel selv vide, at da I havde Bønder, og I buddede om Helligdage, da maatte de lyde Eder«; men Dyssel afviste denne noget nærgaaende Bemærkning om hans Forhold som Godsejer med at sige: »Hvad er det for Snak? Du har ingen Nytte af, at Du sidder, jeg tager Dig ikke til«. Jørgen Larsen havde den paagældende

⁵⁹ Jerslev H. gejstl. Justitsprotokol.

⁶⁰ Mag. Dyssel havde solgt Sundstedgaard til Frederik Kjær.

3. Pinsedag været i Dronninglund efter Mursten til sin Husbond Frederik Kjær, men havde været i Kirke baade 1. og 2. Pinsedag. Mag. Dyssels Forklaring var i det væsentlige overensstemmende med Jørgens, og det centrale i Sagen var, at naar Jørgen ikke vilde love at afholde sig fra Helligdagsarbejde, selv om det var Øvrigheden (Herskabet), der befalede det, vilde Dyssel ikke godkende et saadant halvt Omvendelsesløfte, »halvt Forsæt til Forbedring«, og ikke tage ham til Alters. Provsteretten kom til det Resultat, at da Jørgen paa en kristelig Maade havde fremstillet sig for Skriftestolen, men ikke faaet Tilsigelse om Syndsforladelse, burde Dyssel herefter se sig vel for, at han efter Ritualets Pag. 144 med Beskedenhed og Sagtmodighed omgaas det hellige Embede med Skriftestolen og ej haanligt afviser nogen der fra. Hvis han finder, at nogen forser sig med Helligbrøde, skal han søge de skyldige paa lovlig Maade.

Dyssels meget kritiske Indstilling over for dem, der ønskede at gaa til Alters, bevirkede naturligt, at Folk af hans Menigheder søgte at faa Nabopræsterne til at tage sig til Alters, selv om det ikke var tilladt. 1723 maa Dyssel have klaget herover til Biskoppen, thi denne skrev 7. Maj til ham, at hans Besværing over, at Præster tog Folk af hans Menighed til Alters, var blevet forelagt Provsterne paa Landemodet. Men derefter var der blevet klaget til Biskoppen over, at Mag. Dyssel ikke brugte den sædvanlige Maade med Altergangen paa Søn- og Helligdage, men henviste Folk til Hverdage, og paa Skriftetidene om Lørdagene vilde han ikke antage dem, som havde beredt sig dertil, skønt han ingen Aarsag havde til at bortvise dem. Biskoppen udbad sig Dyssels Erklæring herom og paalagde ham at holde Skriftemaal om Lørdagen med saa mange, som han kunde finde beredte, og derpaa holde Altergang om Søndagen og Helligdage og ikke paa Søgnedage, uden at det for Mængdens Skyld var nødvendigt at anvende Maanedsbenedagene til Altergang. Og Dyssel skulde i alting se, at han ikke lod sig drive af særdeles Passioner i de hellige Forretninger.

Biskoppens Advarsler til Dyssel synes dog ikke at have frugtet, og nogle Maaneder senere klagedes der til Biskoppen over, at han ikke havde villet tage en besovet Kvinde fra Hammelose til Alters, men foregav, at hun var ukyndig i sin Børnelærdom. Klagen medførte, at Biskoppen 18. Aug. skrev til Dyssel og raadede ham til at faa Sagen jævnet, inden han indviklede sig i større Fortræd og Proces med Forvalter Peder Ifversen paa Hammelose, og Dyssel burde selv have sørget for, at Kvinden fik sin Børnelærdom.

Disse idelige Klager over Pastor Dyssel foranledigede, at Biskoppen 8. Nov. 1723 skrev til Provst *Jens Pedersen Brøndlund* i Ø. Brønderslev om Dyssels præstelige Virksomhed. *Frederik Kjær*

til Børglum Kloster havde meddelt Biskoppen, at Dyssel viste mange fra Skrifte om Lørdagen, idet han kun vilde antage en Snes Personer, og han vilde have de overskydende til at komme igen om Tirsdagen, hvorfor Bønderne hindredes i deres Arbejde. Fred. Kjær havde før klaget til Provsten og Biskoppen, og nu vilde han klage til Kongen. Biskoppen paalægger derfor Provsten, at han alvorligt foreholder Pastor Dyssel, at han ikke maa vise nogen fra Skrifte, med mindre han kan beskyldte dem for nogen af de i Lovens Pag. 240, Art. 25 nævnte Poster,⁶¹ og dersom Dyssel vil paaskyde, at han efter Lovens Pag. 234, Art. 14⁶² ikke kan tage saa mange til Skrifte paa én Gang, maa han ligesom Præster i andre store Menigheder begynde Skriftetiden Lørdag Morgen og vedblive saalænge, at alle de, der fremstiller sig, kan blive absolvert. »Og som jeg ved, Mag. Dyssel er flittig med Katekisationen, saa kan de tilholdes der at lade sig undervise, at de ej vankundige skal søge Skriftestolen.«

Provst Brøndlund visiterede derefter i Vrensted og Tise Menigheder og gav naturligvis Dyssel de fornødne Paalæg med Hensyn til Skriftemaal og Altergang, men Dyssel tog næppe Hensyn til dem, og allerede 7. Januar 1724 maatte Biskoppen atter og i en betydelig skarpere Form end forhen tage fat paa den genstridige Præst. Han skriver bl. a.:

»Siden den Anstalt, Provsten efter min Skrivelse sidst gjorde ved sin Visitats hos hans Menigheder, havde jeg tænkt, han skulde opholdet med de sære Paafund med Kirketjenesten og Altergang, særdeles som Degnene bliver forbudet at ringe til anden Tjeneste, end Loven og Rituallet tilholder.« Men Biskoppen har erfaret, at Dyssel dog tør understaa sig i at uddele Nådveren paa andre Tider, end naar der forrettes Gudstjeneste, »og om han kan sige, at han da har forrettet Gudstjeneste, da maa svares, hvor han tør forrette Gudstjeneste paa andre Tider end de, Loven byder Pag. 219⁶³ seq. og Rituallet Pag. 1, og om han ikke agter efter sin Præsteed at observere Ceremonias in Ecclesia receptas og præstere Episcopo et Præposito obsequium (iagttage de foreskrevne kirkelige Ceremonier og vise Biskop og Provst Lydighed). Jeg har stedse berømmet hans Flittighed med Ungdommen og Nidkærhed over Sabbaten, men naar man med egne Paafund vil gaa mod Lov og Ritual, kan saadant ej anses uden som en Særsindighed, som bør mulkteres og maa straffes.«

Paa denne alvorlige Tilrettevisning maa Dyssel have svaret med nogle Udflugter, thi allerede 17. Feb. s. A. skrev Biskoppen paany til ham og udtalte, at han formodede, at Dyssel havde rettet sig efter Biskoppens Skrivelse af 7. Jan. Til det, som Dyssel vidtløftigt havde forklaret i sin Skrivelse, som Biskoppen havde faaet 14. Jan., var kun kortelig at svare, at Dyssel skulde rette sig

⁶¹ Danske Lov 2., 5., 25.

⁶² a. St. 2., 5., 14.

⁶³ Danske Lov 2., 4., 5.

efter Loven og Ritualet, og vil han ikke agte Biskoppens kærlige Advarsler, maatte han indkaldes for Synodet (∴ Landemodet).

Angaaende det, Dyssel havde skrevet om Kancelliraad Fred. Kjær til Børglum Kloster,

»da paa hans (∴ Dyssels) Klage kunde jeg ikke svare uden efter Ritualet, og at han (∴ Kjær) som Patron kunde formene Klokkeren at ringe uden paa de beskikkede Tider, som det ikke staar i nogen Præsts Magt at lade ringe eller gøre Tjeneste, naar han synes.«

Nu havde Biskoppen imidlertid ogsaa faaet en anden Klage over Dyssel fra Kaptajn *Ellebrecht*, der »der endog — skønt han havde Føje til at begære den Tjeneste af Dyssel, som allesteds tillades Officererne, at fordi de ikke nogen Tid kan være visse paa, hvad Ordre de kan faa, antages de til Skriftemaal og Altergang, naar de anmoder derom —«, da Mag. Dyssel nægtede ham det, »maaske fordi han efter min Advarsel endog i den Post vilde holde sig strikte efter Ritualet« tilbød, »at han vilde føje sig saa vidt, at han vilde opsætte sin Andagt til Maanedes-Bededagen og tilbød sig med velbyrdige Frue efter Prædiken med Menigheden at kommunikere, aleneste at de maatte tages til Skrifte før Prædiken«. Denne kristelige Begæring havde Dyssel nægtet at efterkomme, skønt Ritualet tillader Skriftemaal før Prædiken, og Biskoppen raadede derfor Dyssel til at give Kaptajnen og Fruen en Undskyldning og »mage det saaledes, at han ikke kyser Folk fra sig, men i alle Ting søger Guds Ære og varer sig for at omgaas Guds Børn saaledes, som om man vilde være Herre over deres Tro, men kan blive Medhjælpere til deres Glæde (2. Cor. 1, 24)«.

Samme Dag skrev Biskoppen til Kaptajn *Ellebrecht* og søgte at udjævne Sagen, idet han meddelte Kaptajnen, at han havde givet Mag. Dyssel en skriftlig Misbilligelse.

Maaske kan der være nogen Forbindelse mellem denne Kontrovers mellem Kaptajnen og Dyssel og den Omstændighed, at nogle Kaptajner ved Sessionen i Vendsyssel i Sommeren 1724 besværede sig til Sessionsbestyrelsen over, at en Del af Præsterne heroppe ikke vilde tage de unge indrullerede Karle til Alters, men foregav, at de ikke var oplyste nok eller, at de ikke kunde læse i Bøger. Sessionsforstanderne lod Klagerne, der navnlig gjaldt Mag. *Dyssel* i Vrensted og Hr. *Jens Hansen Steenfeldt* i Albæk-Voer gaa videre til Biskop *Thestrup*, som 7. Juli skrev til de to Præster om Sagen. Biskoppen haabede, at de ikke havde gjort andet, end hvad de med god Samvittighed kunde forsvare, og han anmodede dem om at faa opgivet nærmere om de paagældende Karle.

I Foraaret 1725 var Dyssel syg, og han henvendte sig da til flere af de Præster, der holdt Kapellan, for at faa Hjælp til Embedets Udførelse, men kunde ingen faa og henvendte sig derfor

til Biskoppen, som 11. Juni skrev til Mag. *Jørgen Jensen Bergh* i Vraa og Mag. *Henrik Sørensen Brunow* i Børglum om at hjælpe Dyssel mod for billig Betaling at lade ham faa en af deres Kappellaner. Varer Sygdommen længe ved, maatte Provsten tage sig af Kaldets Betjening, og i saa Fald kunde Biskoppen tænke sig, at Dyssels gamle Ven, Hr. *Hans Faber* i Harreslev fik sin Medtjener Hr. *Peder Kjeldsen Paludan*⁶⁴ til at varetage Vrensted-Tise Sognekald i nogen Tid.

1. Marts 1726 sendte Biskoppen en Kopi af Sessionsbestyrelsens Svar til Dyssel, vel et Svar, der stod i Forbindelse med Klagen 1724 (se foran), og om andre, ikke nærmere klarlagte Forhold, skrev Biskoppen, at hvad *de gamle* angaar, om de end ikke kan læse, som de unge nu tilholdes, faar man dog agte, om de har den Kundskab, at de kan prøve sig selv og lever skikkelig. Hvad angaar at give de *unge* Tilhold om at lade sig undervise, da har Biskoppen gjort sig al Flid, og det var hans og salig Stiftamtmands Hensigt, men det blev hindret ved Stiftamtmandens lange Sygdom og Død, og nu maatte Efterfølgeren afventes.⁶⁵

Til Trods for saa vel Biskoppens Advarsler og Misbilligelser som for de Nederlag, Dyssel i Aarenes Løb havde lidt ved Provsteretterne, vedblev han at være lige umedgørlig eller streng i sine Krav til Altergæsterne, og 1726 klagede *Christen Pedersen Rod* i Søndergaard i Aasendrup til sin Husbond, *Fred. Kjær* til Børglum Kloster, over, at Dyssel flere Gange havde afvist ham fra Skrifte og Altergang. *Fred. Kjær* rejste derefter Tiltale mod Dyssel ved Provsteret, der afholdtes 18. Juni, men hvor Dyssel udeblev. Sagens Behandling blev saa opsat til 27. Juni, men heller ikke da gav Dyssel Møde, hvorimod han sendte Retten et langt skriftligt Indlæg, i hvilket han beskyldte *Chr. Rod* for ikke at have ydet ham det, Dyssel kunde tilkomme.

Da det jo var et økonomisk Anliggende, kunde Provsteretten ikke anse det for at diskvalificere *Chr. Rod* som Altergæst, og Mag. Dyssel blev dømt til at antage ham og til yderligere at betale ham 2 Rdlr. for den ham tilføjede »Haanhed« og forvoldte Bekostning.⁶⁶

1727 ses Dyssel at have henvendt sig til den nye Stiftamtmand *Chr. Reitzer*, der saa forelagde Præstens »Memoirer« for Biskoppen, som i Marts (ingen Dato)⁶⁷ skrev til Stiftamtmanden om følgende Poster:

⁶⁴ 1733 Sognepræst i Hellevad-Ørum.

⁶⁵ Stiftamtmand *Gotfred v. Pentz* døde 19. Feb. 1726 og blev 28. Juni s. A. efterfulgt af *Chr. Reitzer*.

⁶⁶ Jerslev H. gejstl. Justitsprotokol.

⁶⁷ Biskoppens Kopibog.

1. Angaaende Mag. Dyssels Angivelse af dem, der søger Altergang i andre Kirker, kan bedst gives Erindring til Provsterne paa Landemodet.
2. Angaaende de forsømmelige i hans egne Sogne er fornødent, at Herredsfogeden ved Sognefogederne lader dem advare og de genstridige at pantes efter Forordn. af 24. Sept. 1708.⁶⁸
3. Om Uordentlighederne ved *Tise Marked* er baade Herredsfogeden og Forvalteren paa Hammelse, *Peder Ifversen*, tilforn anmodet, som og har vist deres Omhu for Skikkelighed, men det kraftigste er, om Stiftamtmanden gennem Herredsfogeden vil lade Sognefogederne forbyde al Markedsfærd paa Helligdage og afvende al Uskikkelighed paa de andre Markedsdage.

1728 klagede nogle af Dyssels Sognefolk til Biskoppen over, at de var blevet afvist fra Skriftestolen med den Begrundelse, at de havde gjort sig skyldige i *Helligbrøde*.

De undskyldte sig med, at de, der var udrejst om Fredagen, paa Grund af ondt Vejr ikke kunde komme hjem før om Søndagen, og i den Anledning skrev Biskoppen 25. Feb. til Mag. Dyssel, at skønt han priste hans Nidkærhed for Sabbatens Overholdelse, maatte man dog i dette Tilfælde eftertænke, om Klagerne paa den Helligdag var kørt ud med Læs, i saa Fald var de skyldige, men kunde de ikke komme hjem tidligere, var de lovligt hindret.

Arbejder de forsætligt Helligdage, maa Pastor Dyssel angive dem for deres Husbond, og vil han ikke straffe dem for Helligbrøde, maa Dyssel angive dem for Herredsfogeden, som bør søge Bøderne. For saadan verdslig Bøde kan Dyssel dog ikke holde dem fra Sakramentet, naar de med sand Pønitense søgte Forligelse med Gud, og han skulde være varsom med ikke at misbruge Embedets Myndighed.

Sandsynligvis har det været Fæstere under Børglum Kloster, Dyssel her havde Kig paa, thi 1. Juli 1728 skrev Biskoppen til ham, at *Fred. Kjær* havde klaget over hans Beskyldninger, men Sagens Undersøgelse maatte vente, til Stiftamtmand Reitzer kom hjem og kunde optage Forhør; men angaaende de Bønder, som holdtes fra Skrifte, fordi de ikke skriftligt vilde forpligte sig til herefter ej at begaa Helligbrøde, da vilde Biskoppen endnu som i sit Brev af 25. Febr. 1728 advare Dyssel, at han ikke for saadanne Bøder kunde holde Folk fra Sakramentet, og han kunde heller ikke kræve en saadan skriftlig Forpligtelse, der endog stred imod det hellige Embedes Indstiftelse, som sigter til at trøste og oprejse

⁶⁸ Om Betlere paa Landet.

de faldne og ikke at paalægge dem Snarer. Biskoppen fortsatte Brevet med endnu en Advarsel.

Af et Brev fra Biskoppen til Dyssel af 10. Maj 1728 ses, at Dyssel maa have besværet sig til Thestrup over, at et Lig var gledet ham af Hænde, thi Biskoppen skriver bl. a.: »Ligene haver hver Frihed at lade bortføre til den Kirke, de haver deres Begravelse, om de end bo i et andet Sogn«. I samme Brev skrev Biskoppen: »Af *Tise Skoleholder* fornemmes, at ikkun faa lader deres Børn komme til Skole, da de Fattige dog bør undervises uden Betaling«. Dyssel skulde derfor lade Degnen⁶⁹ gøre Optegnelse, saa Skoleholderen deraf kunde vide, hvem der skulde holdes til Skole efter Præstens Anstalt, »saa de ej forsømmer den Lejlighed, de har til at blive undervist, som de gavmilde Fædre saa gudelig har sigtet til«. ⁷⁰

2. Sept. 1728 skrev Dyssel til Biskoppen, der først fik Brevet 1. Okt. og allerede 2. s. M. besvarede det. Thestrup havde vist Brevet til Stiftamtmand Reitzer, der saa viste Biskoppen en Skrivelse, som han havde modtaget fra Dyssel om »Sabbatens gruelige Overtrædelse«, og hvorom Stiftamtmanden havde skrevet til Herredsfogeden. Dyssel havde skrevet til Biskoppen om Eksorbitanser med Messens Forsømmelse og med at tage flere i Skriftestolen paa én Gang, men Biskoppen ønskede opgivet Navne paa de skyldige Præster, saa han kunde tale kraftigere derom paa Landemodet.

Angaaende det, Provst *Jens Godsén* i Indstrup »holder paa« med *Peder Jensens* Lig, sendte Biskoppen Mag. Dyssel Forordn. af 7. Nov. 1682, Art. 19 og 24 om Begravelser, og han fandt ikke Anledning til at efterkomme Dyssels Begæring om en Sætteprovst. Dyssel havde ogsaa skrevet til Biskoppen om »den bedrøvelige Tilstand paa Jegindø«, og Biskoppen havde skrevet til Oversekretæren om at faa beskikket en Præst til Øen.⁷¹

Gennem hele sin Tid led Dyssel som foran anført Nederlag paa Nederlag i sin Embedsvirksomhed, ligesom hans økonomiske Forhold bragte ham mange Genvordigheder, men i sit sidste Leveaar fik han endelig den Tilfredsstillelse at se en gammel Modstander fældet.

Foran er Side 22 omtalt Dyssels Strid med Kromand og Blytækker *Niels Lauridsen Nørgaard* og Hustru om Altergang, hvilken Sag Præsten tabte, og senere havde Niels Nørgaard været impliceret i en Begravelsessag, der gav Dyssel en hel Del Ulejlighed. 31. Maj 1727 blev *Peder Olufsen Hjulmand* i Vrensted fun-

⁶⁹ Niels Pedersen Winther, Degn her 1694—1737.

⁷⁰ Otto Skeel til Hammelse gav 1626 300 Rdlr. til Lønning af en Skoleholder i Tise. (Hofmans Fund. IV. 312).

⁷¹ Dyssels Svigerfader Just Nielsen Gerade døde 24. Nov. 1728 i en Alder af 76 Aar, men først 21. Juni 1729 ansattes en ny Præst der.

det død i en Brønd ved sit Hus paa Justitsraad Jespersen til Høgholts Gods. Hjulmanden var en gammel skrøbelig Mand paa 80 Aar, og Synsmændene mente, at han om Morgenen ved en ulykkelig Hændelse var faldet i Brønden, da han vilde hente Vand. Nogle af Vrenstedboerne tog saa og satte Liget ind i Kirkens Vaabenhus, uden at Pastor Dyssel havde givet sit Samtykke her-til, og han lod i den Anledning tinglyse følgende Skrivelse ved Børglum-Jerslev Herreders Ret 5. Juni 1727, da Ulykkestilfældet var til retslig Undersøgelse.

»Saasom Kirkeritualet Pag. 336 befaler Præsterne at give Øvrigheden det tilkende, naar nogen findes hastig død i deres Sogne etc., saa giver jeg herved den vedkommende baade Under- og Overøvrighed tilkende, at jeg sidstafvigte Lørdag d. 31. Maj blev af Datteren *Johanne Pedersdatter* advaret om, at hendes Fader Peder Hjulmand her udi Vrensted var samme Dag om Morgenen tidlig blevet fundet død udi en Brønd udi en liden Have næst sønden for hans Hus. Videre gav hun ikke tilkende. Ellers for videre Efterretning til des bedre Oplysning udi Sagen vil jeg hermed tilmelde, at samme afdøde Peder Hjulmand har altid levet uskikkelig med Drukkenskab og Fyl-deri, Sværgeren og Banden, haver drukket op alt det, han havde, og alt det, han kunde fortjene, skøttede intet om, hvad han svor og bandede, var tit og mange Gange forsoret, forligtes ilde med hans Hustru, saa længe hun levede, slog hende, ønskede Ulykke og Forbandelse over hende; han arbejdede tit om Helligdage, han kunde snart intet læse, kom sjældn i Kirken og Guds Hus, for hvilke 5 syndige Poster, nemlig:

1. Drukkenskab, 2. Sværgeren, 3. ond Forligelse med hans Hustru, 4. Guds Helligdages Overtrædelse og Vanhelligelse, 5. Guds Ords og Guds Hus' Forsømmelse jeg tit og mange Gange paa mit Embedes Vegne har formanet ham troiligen og alvorligen baade offentlig og hemmelig, baade med det Onde og det Gode, baade med Sagtmodighed og med Ivrighed, men ingen Tid kunnet formaa ham til sand Omvendelse, at han jo altid begyndte med det samme igen, som — Gud bedre det — desværre Enden og Udgangen udviser det nok, saasom jeg nu hører, at han 4 à 5 Dage tillige næst tilforn, førend han døde, gik fuld her i Gaden hver Dag fra et Kroerhus til et andet og tumlede og snarrede omkring, thi det er Klagen, at her er saa mange *Kroerhuse* her i Byen, upriviligerede, tvært imod Kongens Lov og Forordning, og han næste Fredag førend hans Død gik paa samme Maade omkring her i Byen, udbød en Del af hans Redskab at ville sælge, saa det formodentlig, dersom uvildige Folk her i Byen derom bliver alvorligen antastede og angreben med Ed at sige deres Sandhed, kan bevises, at han samme Fredag og samme Aften var drukken, som og kan sluttes af det Urenligheds-Kar eller Krus, som der fandtes staaende hos ham ved Brønden. Og som der siges, at hans Datter Anne tit og mange Gange, naar han var drukken og gjorde Alarm, ønskede Ondt over ham, at Djævelen og Fanden kunde komme og tage ham bort baade med Legeme og Sjæl, at hun ikke skulde have mere Fortræd af ham, saa er det at befrygte, at det nu er næsten gaaet ligesaadan til, thi hvem, som dør i Drukkenskab og derved forkorter deres Dage og saa vidt som myrder og dræber sig selv og saaledes bliver udi sine Synder, han kommer ikke udi Himmerig efter Guds egne Ord: Drankere og Fraadsere og Manddrabere skulle ikke arve Guds Rige; 1. Cor. 6; Galat. 5; og hvilken Side Træd falder til, der bliver det liggende imod Norden eller Sønden, Efes. 11.

Denne afdødes Lig tog samme *Niels Pedersen*,⁷² som er et meget slemt,

⁷² Er ikke nævnt forhen.

uskikkeligt Menneske, tillige med andre her af Byen første Pinsedag og førte det og satte det udi Vaabehuset, som der siges, at den skarns *Niels Lauridsen Blytækker* her i Byen, som holder saadant et skammeligt og uskikkeligt Hus, han var mest Hovedmand og Tilbringer dertil tvært imod Politiforordningen saa og Loven Pag. 282⁷³ og Kirkeritualet Pag. 328 og 335, som udtrykkeligen siger, at ingen Lig maa hensættes enten over Jorden eller under Jorden, førend det straks kastes Jord paa af Præsten, forstaar sig, om det er saadan Lig, som Præsten maa kaste Jord paa, og omendskønt Kirkens Patron, velædle Kancelliraad *Kiær* paa Børglum Kloster, da han spurgte det, befalede dem, at de straks skulde tage ham ud af Vaabehuset igen, og jeg i lige Maade, da jeg fik det at vide, straks formanede dem til det samme, saa vilde de ikke endda lade sig bekvemme dertil førend 3. Pinsedag, noget paa Dagen, da de tog ham ud af Vaabehuset igen og satte ham udenfor Kirkegaardsdiget paa vestre Side norden for den vesterste Kirkestente, hvor han endnu staar og er bedst, han altid bliver staaende.

Saadant et Væsen haver de haft i disse Pinseshelligdage.

Udi dybeste Ydmyghed henstiller jeg nu til højædle *Stiftamtmands*⁷⁴ højgunstige Kendelse baade hvad Straf, de skal have for deres Fordristelse, at de saaledes mod kongelig Lov og Forordning satte dette Lig udi Vaabehuset, saa og om dette Lig med Jordpaakastelse kan begraves udi Kirkegaarden; beder derfor tjenstligen kgl. Majestæts Herredsfoged vilde behage denne min Tilkendegivelse paa fornødent stemplet Papir forfattet udi dette om den døde forhvervede Synstingsvidne Ord fra Ord at indføre, førend Tingsvidnet sluttes

Vrensted Præstegaard, d. 5. Juni 1727. Eiler Christian Dyssel.«

Det ses ikke, hvorledes det senere gik med Liget og de selvraadige Vrenstedboere, der havde sat det i Vaabehuset, men Sagen gav maaske Anledning til, at »den skarns« *Niels Lauridsen Nørgaard* forlod Vrensted for en Tid, thi 12. Marts 1729 skrev Biskoppen til Justitsraad Jespersen paa Høgholt, at Pastor Dyssel havde meddelt ham, at *Niels Lauridsen Blytækker* for nogen Tid siden var rejst fra sin Hustru i Vrensted, som han levede ilde med, og var rejst til Ringkøbing, hvor han efter en falsk Attest om, at han var Enkemand, var blevet trolovet med en Enke, som, efter hvad Pastor *Hans Allerup* i Ringkøbing havde meddelt Pastor Dyssel, nu var frugtsommelig ved ham. Dyssel havde derfor anmodet Biskoppen om at faa *Niels Nørgaard* straffet, og da *Niels* nu var kommet tilbage til Vrensted og opholdt sig hos sin Broder *Laur Laursen* paa Justitsraad Jespersens Stavn, bad Biskoppen Jespersen om at lade ham tiltale.

Samtidigt skrev Biskoppen til Dyssel, at da Stiftamtmanden, som kunde gøre Anstalt til *Blytækkerens* Afstraffelse, var bortrejst, havde han skrevet til Justitsraad Jespersen derom, hvad Dyssel selv straks burde have gjort, og herpaa replicerede Dyssel 22. Marts, men Biskoppens indkomne Skrivelser er som foran anført for opløste til at kunne benyttes. Antagelig skrev Dyssel i samme

⁷³ Danske Lov 2., 10., 1.

⁷⁴ *Christian Reitzel*.

Brev om forskellige andre Forhold, thi 6. April 1729 udgik Biskoppens sidste Brev til ham. Deri udtaler Biskoppen, at naar Dyssel anser sig for højt takseret i *Brandstyr* til Kbh.,⁷⁵ kunde han søge paa højere Steder om Nedsættelse; Biskoppen kunde ikke gøre noget herved.

Det ulovlige *Krohold*, som Dyssel havde omtalt, vilde Biskoppen erindre Stiftamtmanden om, naar han kom hjem, og om at antage Folk til *Altergang* i fremmede Sogne havde Biskoppen gjort Paamindelse paa hvert Landemode. De Præster, som tog mere end én i *Skriptestolen* og var skødesløse med Kirketjeneren, maatte angives for Biskoppen inden Landemodet, for at de kunde blive mulkteret, og vilde Dyssel opgive Navnene, skulde Biskoppen ikke forsømme sin Pligt i saa Henseende.

Som man ser, vedblev Mag. Dyssel at være lige nidkær i hele sin Levetid, men han havde ikke den Tilfredsstillelse at se Niels Lauridsen Blytækker afstraffet eller se Stiftamtmand Reitzers Indskriden overfor Smugkroerne i Vrensted, thi forinden dette kunde finde Sted, havde hans urolige Sind fundet Fred.

⁷⁵ Efter Forordn. 21. Dec. 1728.